הרב יהודה זולדן, באר יהודה – בבא קמא, עמ' 104-120

שיעור ח

שומר שמסר לשומר

(בבא קמא יא ע"ב)

פתיחה
א. שומר מסר לשומר והפיקדון ניזוק – חייב או פטור?
ב. תוספות ורא"ש: השומר הראשון חייב – טעמיהם של אביי ורבא בדעת רבי יוחנן
ג. רמב"ם: "למה לא שמרת...", "אתה נאמן אצלי בשבועה..."
סיכום

פתיחה

בגמרא (יא ע"ב) צוינו כמה הלכות שאמר עולא בשם רבי אלעזר. אחת מהן עוסקת בדינו של שומר שמסר את הפיקדון שהופקד אצלו לשומר אחר ללא ידיעתו והסכמתו של המפקיד, ונגרם נזק לפיקדון שנמסר לשומר האחר. לפני שנעיין בדברי האמוראים שבסוגייתנו, להלן האמור בתוספתא (בבא מציעא ג, א):

> אין השואל רשאי להשאיל, ולא השוכר רשאי להשכיר, ולא השוכר רשאי להשאיל, ולא זה המפקידין אצלו רשאי להפקידו לאחר, אלא אם כן נתן לו בעל הבית רשות.

על פי התוספתא, השומר אינו רשאי למסור את הפיקדון לשומר אחר. אמנם לא נאמר בתוספתא מה יהיה הדין אם השומר בכל זאת מסר את הפיקדון לשומר אחר והפיקדון ניזוק. בירושלמי (כתובות ט, ה; קידושין א, ד) נזכרה התוספתא באופן רחב יותר:

> ותני רבי חייה כן: אין השואל רשאי להשאיל, ולא השוכר רשאי להשכיר, ולא השואל רשאי להשכיר, ולא השוכר רשאי להשאיל, ולא מי שהופקד אצלו רשאי להפקיד אצל אחר, אלא אם כן נטלו רשות מהבעלים. וכולם ששינו את שמירותיהן שלא מדעת הבעלים – חייבין.

הלכה זו שאין שומר מוסר לשומר היא מדברי רבי חייא שהיה מסדר הברייתות. הוא הוסיף שכל שומר ששינה מדעת הבעלים והפיקדון ניזוק – חייב.

נעיין תחילה באמור בסוגייתנו ובגמרא (בבא מציעא לו ע"א-ע"ב), ואחר כך נעיין בעיקר בדברי תוספות והרא"ש ובדברי הרמב"ם.

א. שומר מסר לשומר והפיקדון ניזוק – חייב או פטור?

בגמרא (יא ע"ב) דנו אמוראים בשאלה אם שומר שמסר לשומר יהיה חייב כשהפיקדון ניזוק:

> ואמר עולא אמר רבי אלעזר: שומר שמסר לשומר – פטור; ולא מיבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו, אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם, דהשתא גרועי גרעיה לשמירתו – נמי פטור, שהרי מסר לבן דעת.
> רבא אמר: שומר שמסר לשומר – חייב; ולא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם, דגרועי גרעיה לשמירתו, אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר – חייב, דאמר ליה: את מהימנת לי בשבועה, האי לא מהימן לי בשבועה.

לדברי עולא בשמו של רבי אלעזר הדין הוא שהשומר הראשון פטור בכל המקרים שהיה פטור לו הוא היה ממשיך לשמור בעצמו את הפיקדון. העובדה שהוא מסר לשומר אחר אינה נחשבת לפשיעה. ברור שהשומר הראשון פטור אם הוא שומר חינם ומסר את הפיקדון לשומר שכר שישקיע יותר בשמירה, שהרי השומר הראשון העלה את רמת השמירה, כי שומר שכר חייב בגניבה ואבידה. אך גם אם השומר הראשון הוא שומר שכר והוא מסר את הפיקדון לשומר חינם, שבכך הוא הוריד את רמת השמירה, כי שומר חנם משקיע פחות בשמירת הפיקדון ופטור מגניבה ואבידה, גם במקרה כזה פטור השומר הראשון אם יארע אונס. מסירה זו אינה נחשבת לפשיעה, כי השומר הראשון מסר את הפיקדון לאדם בן דעת, שיודע ומסוגל לשמור.

רבא חלק על עולא בשם רבי אלעזר. לפיו השומר הראשון חייב אפילו באונס. לא רק במקרה ששומר שכר מסר לשומר חינם, אלא אפילו במקרה ששומר חינם מוסר לשומר שכר, ובכך העלה את רמת השמירה, הוא יהיה חייב באונס. זאת מאחר ששומר שטוען שהפיקדון נאנס צריך להישבע על מנת להיפטר מתשלום, ובמקרה זה השומר הראשון אינו יכול להישבע שלא פשע כי הוא איננו יודע מה אירע לפיקדון משום שהוא היה אצל השומר השני. אמנם השומר השני יודע ויכול להישבע על כך, אך המפקיד יטען כלפי הראשון: אני מאמין רק לשבועה שלך ולא של מישהו אחר, ואשר על כן השומר הראשון יהיה חייב לשלם.

מחלוקת דומה בנוגע לשומר שמסר לשומר מופיעה גם בגמרא (בבא מציעא לו ע"א-ע"ב) שם חלקו אמוראים אחרים:

> אתמר, שומר שמסר לשומר. רב אמר: פטור, ורבי יוחנן אמר: חייב.
>
> אמר אביי: לטעמיה דרב לא מבעיא שומר חנם שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו. אלא אפילו שומר שכר שמסר לשומר חנם, דגרועי גרעה לשמירתו – פטור. מאי טעמא – דהא מסרה לבן דעת.
>
> ולטעמיה דרבי יוחנן, לא מיבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם דגרועי גרעה לשמירתו, אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר, דעלויי עלייה לשמירתו – חייב. דאמר ליה: אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר.

האמוראים שחלקו הם רב ורבי יוחנן. חיבור שתי הגמרות מלמד שרב ועולא בשמו של רבי אלעזר סברו ששומר שמסר לשומר פטור, ורבא ורבי יוחנן סברו שחייב. אביי הוא שנימק את דבריהם של רב ורבי יוחנן. נימוק דבריו של רב דומה לנימוק דבריו של עולא בשמו של רבי אלעזר, אך אביי נימק אחרת את דברי רבי יוחנן. לדבריו המפקיד יטען כנגד השומר הראשון: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר".

בגמרא שם אמר רב חסדא שרב לא אמר הלכה זו בפירוש, אלא שהיה מקרה מסוים שבו גננים היו מפקידים בכל יום את כליהם אצל אישה זקנה, ויום אחד הם הפקידו את הכלים אצל אחד מהם שישמור. השומר שמע קולות של שמחה והפקיד את הכלים אצל האישה הזקנה והם נגנבו. רב נשאל מה ההלכה במקרה זה, והשיב שאותו שומר פטור. אחד התלמידים ששמע את פסק הדין הבין שרב סבר ששומר שמסר לשומר פטור, אך "ולא היא". אין זה נכון. רב סבר ששומר שמסר לשומר חייב בשל טענת המפקיד "אין רצוני שיהיה פקדוני בידי אחר". רב פטר במקרה זה, כי בכל יום הגננים הללו היו מפקידים את הכלים בידי אותה אישה זקנה, ובמקרה כזה הם אינם יכולים לטעון "אין רצוננו שיהא בידה" (רש"י ד"ה הוו).

הגמרא הקשתה על דברי רבי יוחנן, ובסוף הסוגיה נאמר:

> ...אמר רבא: הלכתא, שומר שמסר לשומר – חייב. לא מבעיא שומר שכר שמסר לשומר חנם, דגרועי גרעה לשמירתו. אלא אפילו שומר חנם שמסר לשומר שכר – חייב, מאי טעמא? דאמר ליה: את מהימנת לי בשבועה, האיך לא מהימן לי בשבועה.

בסוגייתנו בבבא קמא אמר רבא ששומר שמסר לשומר חייב, והנימוק הוא שהמפקיד יטען "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", ואילו בגמרא בבבא מציעא רבא נימק את דעתו של רבי יוחנן (על פי תוספות שם ד"ה

את) באופן שונה ממה שאביי נימק את דעת רבי יוחנן. הנימוק הוא שהמפקיד יטען כנגד השומר הראשון: "את מהימנת לי בשבועה, האיך לא מהימן לי בשבועה". רש"י (ד"ה האיך) הסביר: "ואני אומר שישנה בידו, או אכלה, או פשע בה". רש"י בדבריו אלו רמז לשבועת השומרים כאמור בגמרא (בבא מציעא ו ע"א): "אמר רב ששת: שלש שבועות משביעין אותו: שבועה שלא פשעתי בה ["או פשע בה"], שבועה שלא שלחתי בה יד ["או אכלה"], שבועה שאינה ברשותי ["שישנה בידו"]". בדבריו בסוף הסוגיה אמר רבא שכך גם הכרעת ההלכה במחלוקות שבין האמוראים: שומר שמסר לשומר חייב. אמנם כבר רבי חייא פסק כן כאמור לעיל (ירושלמי כתובות ט, ה; קידושין א, ד).[1]

התייחסות לשומר שמסר לשומר מופיעה בסוגיות נוספות בבבלי. במשנה (גיטין כט ע"א) נזכר שאין לשלוח פיקדון ביד אדם אחר בנימוק: "שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר". בסוגיית הגמרא בירושלמי (גיטין ג, ה) על המשנה נאמר שנימוק זה מתאים לדברי רבי יוחנן שאמר "שומר שמסר לשומר, הראשון חייב". מכאן שנימוקו של רבי יוחנן על פי אביי לדינו של שומר שמסר לשומר מבוסס על האמור במשנה בגיטין.

בסוגיית הגמרא בבבלי (גיטין כט ע"א) נאמר:

> ואם אמר לו טול לי הימנה חפץ פלוני. אמר ריש לקיש, כאן שנה רבי: "אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר". אמר לו רבי יוחנן: זו אפילו תינוקות של בית רבן יודעים אותה.

ריש לקיש הדגיש שהלימוד של רבי יהודה הנשיא במשנה זו הוא: "אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר". על כך אמר רבי יוחנן שזה דבר פשוט, מאחר שמי שעושה בניגוד לדעת המפקיד "עובר על דעתו ומקניטו" (רש"י ד"ה זו אפילו). לא נזכרה כאן באופן ברור ההלכה שלשומר אסור למסור לשומר אחר, וכן לא נאמר מה הדין אם הפיקדון ניזוק.

במקום נוסף בבבלי (בבא מציעא כט ע"ב) נזכר:

> אמר מר: השואל ספר תורה מחבירו, הרי זה לא ישאילנו לאחר.
> מאי אריא ספר תורה? אפילו כל מילי נמי! דאמר רבי שמעון בן לקיש: כאן שנה רבי "אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר".
> ספר תורה איצטריכא ליה, מהו דתימא: ניחא ליה לאיניש דתיעביד מצוה בממוניה? קא משמע לן.

שאלת הגמרא היא מה החידוש במשנה, הרי אנו כבר יודעים את דברי ריש לקיש שאמר שרבי יהודה הנשיא לימד: "אין השואל רשאי להשאיל, ואין השוכר רשאי להשכיר". רש"י (ד"ה כאן שנה) הפנה לסוגיה בגיטין והוסיף עוד: "כאן שנה רבי, במשנה זו למדנו רבי, שסתם המשניות 'אין השואל...', דבכולהו שייך למימר אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר". תשובת הגמרא היא שהיה מקום לחשוב שבספר תורה ששואל משאיל לשואל אחר תהיה התייחסות אחרת, מאחר שנוח לו לאדם שיעשו מצווה בממונו, ועל כן נכתבה משנה זו. גם כאן לא נאמר מי יהיה חייב אם ספר התורה שנמסר לאחר ניזוק.

להלן סיכום הדעות ונימוקיהם מכל המקורות לפי סדר הדורות:

---

1 העובדה שרבא פסק כך להלכה, מסבירה מדוע הגמרא (נו ע"ב) שאלה דווקא על רבא מהנאמר במשנה (שם נה ע"ב): "מסרה [הרועה שמונה על ידי הבעלים] לרועה [אחר], נכנס הרועה תחתיו", ומכאן שהשומר השני – הרועה האחר – חייב? רש"י (שם ד"ה שומר שמסר לשומר חייב) הסביר: "אפילו באונסין, דאמר ליה מפקיד את מהימנת לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה שנאנסה, בפ' המפקיד (ב"מ לו:)". זה הנימוק שאמר רבא כשפסק שהלכה היא ששומר שמסר לשומר חייב. תשובת הגמרא לקושיה היא שהרועה שמונה על ידי הבעלים מסר את הצאן "לברזיליה", לרועה אחר שהוא תלמידו ועוזרו של השומר הראשון, ובמצב כזה גם רבא מודה שהשומר הראשון פטור, משום שהדבר מקובל והרי זה כאילו הסכימו הבעלים לכך, ולכן השומר הראשון פטור והרועה השני נכנס תחתיו.

תנאים: על פי רבי יהודה הנשיא שומר אינו רשאי למסור לשומר. בברייתא הוסיף רבי חייא שאם הפיקדון יינזק, השומר הראשון יהיה חייב. לא מופיע נימוק להלכה זו.

אמוראים: רב אמר ששומר שמסר לשומר פטור. אביי נימק את דברי רב: מפני שמסר לבן דעת. רב חסדא טען שהיה תלמיד שהבין כך מדבריו בעקבות מקרה מסוים שבו הוא פטר, אך אין זה נכון. במקרה המסוים אכן הוא פטר אך רב סבר ששומר שמסר לשומר חייב.

רבי יוחנן הורה כדברי רבי חייא ופסק ששומר שמסר לשומר חייב. לפי אביי הנימוק הוא שהמפקיד יטען "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר".

עולא אמר בשמו של רבי אלעזר (בן פדת) ששומר שמסר לשומר פטור, ולפי אביי הנימוק הוא שמסר לבן דעת.

רבא שהוא בתרא, פסק כרבי יוחנן ששומר שמסר לשומר חייב, אך כתב נימוק שונה מזה של אביי: המפקיד יטען כנגד השומר: נתתי לך לשמור את הפיקדון כי לך אני מאמין אם תצטרך להישבע, ואינני מאמין בשבועה לאדם אחר.

ב. תוספות ורא"ש: השומר הראשון חייב – טעמיהם של אביי ורבא בדעת רבי יוחנן

התוספות (יא ע"ב ד"ה את) עסקו בשני הטעמים של הסוברים ששומר שמסר לשומר חייב, וכתבו:

> לפי טעם זה [- שהמפקיד אומר אתה נאמן לי בשבועה ולא אחר] אם השני נאמן יותר מן הראשון נראה דפטור. אבל בהמפקיד (שם) איכא טעמא אחרינא דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר.

לפי הטעם "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", אין כל משמעות לכך שהשומר השני הוא אדם נאמן יותר מהראשון, המפקיד לא הסכים בשום אופן שפקדונו יישמר אצל שומר אחר. התוספות (בבא מציעא לו ע"א ד"ה אין רצוני) הסבירו: "הטעם הוא, דחשיב כאילו פירש לו שאם ישנה מדעתו כגון שימסרנה לאחר שיהיה כאילו פשע בה, וכל אונסין שיארעו לה שנוכל לתלות שאם לא מסרה לאחר שלא היו נארעים, חייב בה". "דחשיב כאילו פירש לו" – המפקיד לא אמר זאת במפורש לשומר הראשון, שהרי תוספות כתבו: "כאילו אמר לו", אך ברור שזו כוונתו של המפקיד. בעוד שלפי הטעם "אתה נאמן בשבועה והשומר השני אינו נאמן בשבועה", אם ידוע שהשומר השני נאמן יותר מהשומר הראשון, אזי השומר הראשון יהיה פטור.

התוספות (בבא קמא שם) כתבו עוד: "ואין שני טעמים הללו שוין כדמוכח התם". כוונת תוספות לומר שיש שני נימוקים לכך שהשומר הראשון חייב. בגמרא (בבא מציעא לו ע"ב) הובא טעמו של אביי בהסבר דברי רבי יוחנן: "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר", ובסוגייתנו הובא טעמו של רבא בהסבר דברי רבי יוחנן: "את מהימנת לי בשבועה, האי לא מהימן לי בשבועה". תוספות לא כתבו שהטעמים חולקים אלא כתבו ביטוי מיוחד: "ואין שני הטעמים הללו שווין". אמנם בתחילת דבריהם כתבו תוספות שהטעם "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר" הוא "טעמא אחרינא". הוא אחר, יש לו הדגש אחר, אבל אין זה טעם חולק.

נראה להסביר את כוונת תוספות בביטוי המיוחד הזה, על פי המשך דבריהם:

> ואין להקשות לעולא דהכא היכי פליג אההוא טעמא, הא מתניתין היא בפ' כל הגט (גיטין כט.) "אם אמר טול ממנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר, שאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר"? וי"ל דההוא לכתחילה, אבל לא מצינו שיתחייב בדיעבד על כך.

כאמור לעיל, רבי יוחנן אמר ששומר שמסר לשומר חייב, ואביי נימק שהמפקיד יטען "אין רצוני שיהא פקדוני בידי אחר". טעם זה מבוסס על האמור במשנה (גיטין כט ע"א) שאין לשלוח פיקדון ביד אדם אחר בנימוק "שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר". בסוגיית הגמרא בירושלמי (גיטין ג, ה) נזכר שאמירה זו מתאימה לדברי רבי יוחנן שאמר: "שומר שמסר לשומר, הראשון חייב". ואם כן, איך ייתכן שעולא חלק על "ההוא טעמא"?

יש לציין שעולא בשם רבי אלעזר חלק על הדין לא רק על הטעם, ולפיו שומר שמסר לשומר פטור. תוספות השיבו על שאלתו שבמשנה בגיטין כתוב שאין לשומר רשות למסור לשומר אחר, אך לא נאמר שם שהשומר שמסר יהיה חייב אם הפיקדון ניזוק.

הרב יהושע פלק (פני יהושע, בבא קמא יא ע"ב) הקשה שלכאורה היה צריך לשאול איך ייתכן שרבא נימק את דברי רבי יוחנן בנימוק "אתה נאמן לי בשבועה והשומר השני אינו נאמן בשבועה", הרי נימוקו של רבי יוחנן מבוסס על דברי המשנה בגיטין שהמפקיד יטען "אין רצוני שיהא פקדוני בידי אחר"? באופן רחב יותר אפשר להוסיף על קושיית הפני יהושע, שנימוק זה בהקשר לנאמנות בשבועה של השומרים לא נזכר כלל עד שרבא אמר זאת? אלא שדברי רבא הם ביאור ונימוק לטענת המפקיד שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר. המפקיד יטען: השומר השני איננו השומר שאני מיניתי. אין לי אתו קשרי מפקיד־שומר בנוגע לחפץ המסוים הזה שניזוק. הוא יטען כך גם אם המפקיד מכיר את השומר וידוע על קשרים קודמים ביניהם ושהוא אדם נאמן. ממילא התורה גם לא חייבה אותו להישבע בעקבות הטענות כלפיו באותם מצבים שבהם שומר חייב להישבע.[2] נראה שלזה התכוונו תוספות שהטעמים אינם שווים. כל אחד מהם מדגיש פן אחר, אם כי הטעמים קשורים זה לזה.

רבנו אשר, הרא"ש (בבא מציעא ג, ו), כתב בעניין זה כך:

> הנהו גנאי דכל יומא הוו מפקדו מרייהו גבי חד סיבתא. יומא חד אפקדוה גבי חד מינייהו שמע קול הלולא אזל אפקדינהו גבה ההיא סבתא. אדאזל ואתא אגנוב אתו לקמיה דרב פטריה. דלא יכלי למימר ההיא לא מהימנא לן בשבועה דהא אינהו כל יומא גבה ההיא סיבתא הוו מפקדי. ואמרינן נמי (לקמן מב ע"ב) כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד. הלכך כל היכא דידעינן שהמפקיד רגיל להאמין לשומר השני, לא מצי למימר לא מהימן לי.[3]
>
> אבל אי לא ידעינן דרגיל להאמין, אפילו אי ידעי כולי עלמא שהוא אדם טוב וכשר יותר מן הראשון, יראה דמצי למימר את מהימנת לי בשבועה האיך לא מהימן לי בשבועה. דאין לך להאמין עלי בשבועה כל מי שאין לי עסק עמו.

לפי הרא"ש רק כשידוע שהמפקיד רגיל להפקיד אצל השומר השני כי הוא מאמין לו, כמו במקרה של הגננים שהיו מפקידים את כליהם אצל האישה הזקנה, לא יוכל המפקיד לטעון שהוא אינו נאמן בשבועה. אך אם לא ידוע שהמפקיד רגיל להאמין לשומר השני, וגם אם ידוע לכול שהוא אדם טוב וכשר יותר מן הראשון, המפקיד יכול לטעון שאין לו דבר עם השומר השני והוא אינו נאמן לו בשבועה.

הרב שלמה לוריא, מהרש"ל (ים של שלמה, בבא קמא א, לב), כתב שהתוספות והרא"ש כתבו על מצבים שונים ואין מחלוקת ביניהם:

---

2 הרב שמעון שקופ ("שומר שמסר לשומר", בבא מציעא, סי' כה) כתב באריכות שחובת שומרים היא השלמת שמירתם. שומר צריך לשמור את החפץ כפי שסוכם איתו ולהשיבו בתום השמירה לבעלים בשלמות, באופן שיוכל לומר: 'הרי שלך לפניך'. "ואם לאו עליו לשלם בדמים תמורת החפץ שהיה שוה בשעה שהיה מוטל עליו להשיבו ליד הבעלים, היינו משעת הפשיעה, שבשעה הזאת כבר לא השלים חוקו בשמירת החפץ". במסגרת שמירתו הוא "יכול להעמיד שומר אחר במקומו שישלים עבורו את כל חוקי השמירה, לפי מה דקיי"ל כרבא דשומר שמסר לשומר אינו חייב רק משום דיכול לומר האיך לא מהימן לי בשבועה". לאחר בקשת המחילה, נראה שאין זה כך. על פי התוספתא (בבא מציעא ג, א) שומר אינו רשאי למסור את הפיקדון לשומר אחר. אמנם לא נזכר בתוספתא מה הדין אם הפיקדון ניזוק אצל השומר השני, ומה טעם הדין, אך ברור שבוודאי אין לעשות כן. גם מי שסובר ששומר שמסר לשומר פטור, זה לא מפני שמותר לעשות כן. כך גם כתבו התוספות (גיטין כט ע"א ד"ה כאן שנה): "אפילו למאן דאמר בהמפקיד (ב"מ דף לו.) שומר שמסר לשומר פטור שהרי מסרו לבן דעת, דאין יכול לומר לו אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, נהי דלא מיחייב מ"מ לכתחלה אין לו לעשות". לדברינו, דברי רבא בפרשנות דברי רבי יוחנן הם ביטוי לכך שאין רצונו שהפיקדון יהיה ביד אחר, אך אין זה עיקר הנימוק.

3 דברים דומים כתב רבנו אשר בתשובה (שו"ת הרא"ש, כלל לט, ב).

> אפשר לישב דברי תוספות כגון שידוע שהשני נאמן לגבי המפקיד. ולא מחמת שהוא איש צדיק וכשר. ולכך לא הזכירו התוס׳ בלישנא רק איש נאמן... והרא״ש כותב בפרק המפקיד בזה הלשון: ״אפילו אם ידוע שהוא אדם טוב וכשר. מ״מ יכול לומר לא מהימן...״, ולא הזכיר נאמן בלשונו. ולפי זה אינם חולקים התוספות והרא״ש. וסעד לדברינו, שהרי לא הזכיר הרא״ש דברי תוספות כדי לחלוק עליהם. וכן נראה דמילתא דפסיקא הוא. שיכול לעולם לטעון אין זה מהימן לי. והיכא שידוע שהנפקד זה אינו רגיל לשמור בעצמו, אלא מוסר כל הפקדונות והמטמונות ביד איש אחר, הוה כאילו המפקיד גופא מוסר הפקדון בידו, ולא יכול לומר איהו לא מהימן לי בשבועה, ואפילו אם פשע זה. מ״מ נסתלק הנפקד הראשון ממנו. וירד המפקיד לדין עם השני... וכן נראה בעיני פשוט.

לדברי המהרש״ל, התוספות התכוונו לומר שאם ידוע שהמפקיד רגיל למסור לשומר השני והוא נאמן אצלו, המפקיד לא יוכל לטעון שהשומר השני אינו נאמן. הנחה זו מבוססת על המסופר בגמרא (בבא מציעא שם) על אותם גננים שהיו מפקידים את כליהם אצל אותה אישה זקנה. אך הרא״ש כתב שאף אם ידוע לכול שהשומר השני הוא ״אדם טוב וכשר יותר מן הראשון״, בכל זאת המפקיד יטען שהוא מאמין רק לשבועת השומר הראשון שבידו הפקיד את הפיקדון. אין לו דבר עם השומר השני, הוא לא הפקיד בידו את הפיקדון, והשומר הראשון אינו יכול להכתיב לו למי להאמין ולמי לא. המהרש״ל דייק שהרא״ש כתב על השומר השני שהוא ידוע לכול כאדם טוב וכשר, אך לא הזכיר שהוא נאמן בשבועה למפקיד וכפי שכתבו התוספות.

יש להעיר על דברי המהרש״ל שהרא״ש לא הזכיר בדבריו את תוספות, וגם בתוספות לא כתוב שמדובר במקרה שידוע שהמפקיד רגיל להאמין לשומר השני. תוספות (בבא קמא יא ע״ב ד״ה את מהימנת) כתבו: ״אם השני נאמן יותר מן הראשון״, ״נאמן״ במובן זה שמדובר על אדם שידוע ומפורסם כנאמן, אך לא מפני שהשומר השני נאמן יותר בעיני המפקיד יותר מהשומר הראשון.[4] הן אמת שהרא״ש כתב שמדובר באדם שהכול יודעים שהוא ״טוב וכשר יותר מהראשון״ ולא כתב שמדובר באדם נאמן, אבל כאמור לדברינו הכוונה היא אחת.

רבינו יעקב (טור, חושן משפט סי׳ רצא, כה) פסק כמו הרא״ש אביו, וכך פסק גם השולחן ערוך (שם, כו) ש״אפילו אם ידוע לכל שהשני טוב וכשר יותר מראשון״, יכול המפקיד לומר לשומר הראשון: ״את מהימן לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה״. הגר״א (שם ס״ק מה) כתב על דברי השולחן ערוך הללו: ״אפילו אם כו׳. ודלא כתוס׳ בבבא קמא יא, ב ד״ה את״. הגר״א הבין אפוא שיש מחלוקת בין התוספות לרא״ש. נראה להסביר שיש מחלוקת עקרונית בין תוספות לבין הרא״ש בהבנת הטענה המיוחסת למפקיד. לפי תוספות זו טענה מעשית למקרה שייווצר מצב שהשומר השני יצטרך להישבע. אשר על כן אם ידוע שהשומר השני הוא אדם נאמן יותר מהשומר הראשון, לא יוכל המפקיד לטעון טענה זו. אך לפי הרא״ש זו טענה משפטית. אין מדובר על כך שאולי ייווצר מצב שעל השומר השני תוטל שבועה והמפקיד יטען שאינו נאמן לו בשבועה, אלא למפקיד יש טענה עקרונית כנגד השומר הראשון. אין לו שום עניין עם השומר השני, הוא לא נתן לו לשמור על החפץ, וממילא אינו מעוניין בשבועה שלו.

הרב יעקב בצלאל זׄולטי (״שומר שמסר לשומר״, משנת יעבץ, חושן משפט סי׳ מג) כתב יותר מזה:

> רבא דאמר הטעם ש״את מיהמנת לי בשבועה״, אין הוא חולק על אביי דאמר דיש טענה של ״אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר״, אם כן ממילא יש טענה של ״את מהימנת לי בשבועה...״. כיון דהשומר השני לא היה שומר של הבעלים, שהרי הוא אומר אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר, אם כן השומר השני לא יכול להישבע שנאנס הפיקדון, שהרי הוא כאדם אחר שלא מהני שבועתו במקום שבועת שומר.

---

4 פירוש כזה כתב הרב ישעיה (שיטה מקובצת, יא ע״ב): ״...ואפילו אי מהימן ליה בשבועה שראינו שהפקיד אצלו פעם אחרת, אפילו הכי חייב שומר ראשון שפשע מיד שמסרה לזה, ואפילו אם נאנסה ביד האחרון. רבי ישעיה ז״ל״. אך התוספות לא כתבו כן. דברי הרב ישעיה תואמים לדברי הרמב״ם.

לדבריו, התורה חייבה שומר להישבע במצבים מסוימים. השומר הוא מי שהמפקיד סיכם אתו להיות שומר – שומר חינם או שומר שכר, וכל הפרטים הנלווים לאופן השמירה על החפץ המדובר. השומר השני איננו האיש שהמפקיד מינה וסיכם אתו להיות שומר, וממילא על פי צו התורה השומר השני גם אינו חייב להישבע למפקיד וממילא אין שום ערך ותועלת בשבועתו. זו כוונת הרא"ש: "דאין לך להאמין עלי בשבועה, כל מי שאין לי עסק עמו".

הרב ז'ולטי כתב עוד שרבא שאמר שטענת המפקיד כלפי השומר הראשון "את מיהמנת לי בשבועה", לא חלק על אביי שאמר שטענת המפקיד היא "אין רצוני שפקדוני יהיה ביד אחר". לפיו, דברי רבא הם ביטוי למשמעות שאין רצונו שהפיקדון יהיה ביד אחר. וכך כתב:

> המפקיד אומר "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" ועל כן יש גם הטענה של "אנת מיהמנת לי בשבועה והאיך לא מהימן לי", היינו כיון דיש לבעלים לומר "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר", אם כן השומר השני לא חשיב שומר של הבעלים, וממילא הוא לא מהימן בשבועה, דלאו שומר הוא ואינו יכול לישבע שבועת השומרים.[5]

יש להעיר שהרא"ש בסוגייתנו, ובעקבותיו גם הטור והשולחן ערוך, לא כתבו את הטענה שיכול המפקיד לטעון: "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר". הם ציינו רק שהשומר הראשון חייב והנימוק הוא: "דאמר ליה [המפקיד] את מהימן לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה".

בהבנה זו של אביי ושל רבא בהסברת דברי רבי יוחנן, אין הבדל בין דברי התוספות בסוגייתנו ובין דברי הרא"ש. ההבדל ביניהם הוא במקרה שידוע שהשומר השני נאמן. התוספות כתבו שאם באמת ברור וידוע לכול שהשומר השני הוא אדם נאמן ואף יותר מהשומר הראשון, אזי המפקיד לא יוכל לטעון שזה הביטוי לרצונו שפקדונו לא יהיה ביד אחר, כי החפץ היה בידיו של השומר השני שהוא אדם נאמן, ועל כן השומר הראשון יהיה פטור. כאמור נקודת הראות של תוספות היא הבחינה המעשית, ואילו לפי הרא"ש טענה זו תקפה כי היא טענה משפטית ביסודה. מנגד, הם מסכימים שאם המפקיד רגיל להפקיד אצל השומר השני, כמו במקרה המסופר בגמרא על הגננים שהיו מפקידים כליהם אצל אותה אישה זקנה, לא יוכל המפקיד לטעון שהשומר השני איננו נאמן. אמנם לפי דברי הרא"ש היה מקום לומר שבמקרה כזה אין ערך לשבועת השומר כי התורה לא ציוותה את השומר השני להישבע, אלא שהרא"ש הוסיף והסביר שיש להתייחס למקרה מסוים זה כמו שנאמר בגמרא (בבא מציעא מב ע"ב): "כל המפקיד – על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד". כפי שמקובל שהשומר מעביר לאשתו ובניו הגדולים לשמור, כך מקובל להעביר לשומרים שהמפקיד רגיל למסור להם. כל המפקיד – על דעת כל השומרים הרגילים שלו הוא מפקיד. וכפי שכתב הרא"ש: "הלכך כל היכא דידעינן שהמפקיד רגיל להאמין לשומר השני, לא מצי למימר לא מהימן".

ג. רמב"ם: "למה לא שמרת...", "אתה נאמן אצלי בשבועה..."

הרמב"ם כתב בכמה מקומות את דינו של שומר שמסר לשומר. בהלכות שאלה ופיקדון (ד, ח) כתב הרמב"ם:

> כל המפקיד אצל בעל הבית בין כלים בין מעות, על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הגדולים הוא מפקיד. אבל אם מסרן לבניו ובני ביתו הקטנים או לעבדיו בין גדולים בין קטנים או לאחד מקרוביו שאינן

---

5 דברים דומים כתב הרב חיים סולובייצ'יק מבריסק (חידושי הרב חיים הלוי, הל' שכירות א, ד): "יסוד הדין מה שיכולים הבעלים לומר את מהימנת לי בשבועה האיך לא מהימן לי בשבועה, דאין זה טעמא בדיני שבועה, כי אם בדיני שומרין הוא דהוי דינא הכי, דאינו יכול למסור חובת שבועתו להשומר השני ולהפטר על ידו, כיון דהאיך לא מהימן ליה בשבועה, וכיון דלא נפטר מחובת השבועה ממילא דאין שבועת אחד מועילה לפטור לחבירו".

> שרויין עמו בבית ואין סומכין על שלחנו, ואין צריך לומר אם מסרן לאחר, הרי זה פושע וחייב לשלם, אלא אם כן הביא השומר השני ראיה שלא פשע כמו שביארנו.

דברי הרמב"ם הללו מבוססים על הגמרא (בבא מציעא לו ע"א-ע"ב; מב ע"א). בולט שהרמב"ם כתב שאם השומר מסר את הפיקדון לאנשים שאינם אשתו ובני ביתו הגדולים "הרי זה פושע", וזו סיבה מספיקה לחיוב השומר הראשון לשלם. בהלכות שכירות (א, ד) הסביר הרמב"ם מדוע הוא פושע. להלן חלקה הראשון של ההלכה:

> כל שומר שפשע בתחלתו אף על פי שנאנס בסופו חייב כמו שיתבאר. ואין השואל רשאי להשאיל, אפילו שאל ספר תורה שכל שקורא בו עושה מצוה לא ישאילנו לאחר. וכן אין השוכר רשאי להשכיר אפילו השכירו ספר תורה לא ישכירנו לאחר, שהרי זה אומר לו: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר.

הרמב"ם לא הזכיר בחלק זה של ההלכה "שומר שמסר לשומר", אך בהמשך ההלכה הזכיר זאת וכן כתב על שואל שהשאיל לאחר ושוכר שהשכיר לאחר. הרמב"ם פתח באמירה "כל שומר שפשע... חייב". דברי הרמב"ם "אין השואל רשאי להשאיל... ואין השוכר רשאי להשכיר" הם דברי התוספתא (בבא מציעא ג, א). האזכור של השאלה והשכרה של ספר תורה לאחר מבוסס על דברי הגמרא (בבא מציעא כט ע"ב). הנימוק "אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר" מבוסס על דברי רבי יוחנן (ירושלמי גיטין ג, ה; בבא מציעא לו ע"ב), אם כי נימוקו זה של רבי יוחנן אינו נזכר במפורש בגמרא בנוגע להשאלה או השכרה של ספר תורה לאחר. דברי הרמב"ם "שהרי זה [המפקיד] אומר לו: אין רצוני שפקדוני יהיה ביד אחר", הם דברים שהמפקיד אומר מראש ובאופן ברור לשואל או לשוכר. זו הסיבה ששומר שמסר לאחר מוגדר כפושע, הוא פעל בניגוד לדרישה ולסיכום שלו עם המפקיד. כאמור לעיל, התוספות (בבא מציעא לו ע"א ד"ה אין רצוני) כתבו דברים דומים: "דחשיב כאילו פירש לו שאם ישנה מדעתו כגון שימסרנה לאחר, שיהיה כאילו פשע בה". אמנם לפי תוספות המפקיד לא אמר זאת במפורש לשומר הראשון אם כי ברור שזו כוונתו, ואילו לפי הרמב"ם המפקיד אמר זאת בבירור לשומר הראשון.

הרמב"ם (הל' נזקי ממון ד, יא) כתב עוד בעניין זה:

> מסר השומר לשומר אחר – השומר הראשון חייב לשלם לניזק, שהשומר שמסר לשומר חייב, והרי הניזק אומר לו: למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר, שלם לי אתה ולך עשה דין עם השומר שמסרת לו אתה.[6]

טענת הניזק־המפקיד לשומר: "למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר", עולה לאחר שהתברר שהשומר פשע ולא פעל כפי שהמפקיד סיכם איתו. טענה זו דומה בתוכנה לטענת המפקיד כפי שהיא נזכרה בגמרא: "אין רצוני שיהא פקדוני בידי אחר", אך היא טענה שהמפקיד טוען כלפי השומר הראשון לאחר שהתברר שהשומר הראשון פשע ולא קיים את דרישת המפקיד. הוא אומר לו: הרי אמרתי לך שאין רצוני שפקדוני יהיה בידי אחר, מדוע לא שמרת בעצמך ומסרת לאחר?

בהמשך ההלכה (הל' שכירות א, ד) שציינו לעיל את תחילתה, התייחס הרמב"ם לדין כשהשומר עבר על דברי המפקיד ומסר לשומר אחר:

> עבר השומר ומסר לשומר השני: אם יש עדים ששמרה השומר השני כדרך השומרין ונאנס – פטור השומר הראשון שהרי יש עדים שנאנס, ואם אין שם עדים – חייב השומר הראשון לשלם לבעלים מפני שמסר לשומר אחר ויעשה הוא דין עם השומר השני.

---

6 הראב"ד שם השיג על הרמב"ם, אך אנו לא נעסוק בהשגה זו.

> אפילו היה הראשון שומר חינם ומסר לשומר שכר חייב, שהרי יש לבעל החפץ לומר לו: אתה נאמן אצלי להשבע, וזה אינו נאמן.

הרמב"ם נימק את הדין ששומר שמסר לשומר חייב, על פי הנימוק של רבא בדברי רבי יוחנן. הרב אברהם די בוטון (לחם משנה, רמב"ם שם) כתב שהרמב"ם הבין שרבא מודה לטעם של אביי בהסבר דברי רבי יוחנן ואינו חולק עליו. נראה להסביר שהרמב"ם הבין שהנימוק "אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר" מסביר מדוע אסור לשומר למסור את הפיקדון לאדם אחר, ודין זה נלמד מהמשנה בגיטין ועל פי האמור בירושלמי (גיטין ג, ה). לפי רבי יוחנן זו סיבה מספיקה לחייב את השומר הראשון אם הפיקדון ניזוק. אלא שרבא חידד והסביר מדוע אין רצונו של המפקיד שפקדונו יהיה ביד אחר, כי אין שבועתו של השומר השני יעילה ואינו נאמן. רק מי שהתמנה על ידי המפקיד כשומר הוא שחייב בשבועת השומרים, והאחר איננו שומר שלו כלל. השומר השני חייב בשבועת השומרים לשומר הראשון אך לא לבעלים. "הוא איננו נאמן לי בשבועה" כי הוא איננו שומר מבחינתי, מאחר שלא מיניתי אותו.[7]

הרמב"ם המשיך באותה הלכה וכתב:

> לפיכך אם היה דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי זה השומר הראשון פטור מלשלם, שהרי הוא אומר לבעלים: זה הדבר שהפקדתם אצלי או השאלתם, אמש הייתם מפקידין אותו אצל זה שהפקדתי אני אצלו.
>
> והוא שלא ימעט שמירתו. כיצד ימעט שמירתו? כגון שהיה מופקד אצלו בשכר והפקידו אצל אותו השני בחנם, או שהיה שאול אצלו והפקידו אצל אותו השני בשכר, הואיל ומיעט שמירתו פושע הוא ומשלם, אף על פי ששאל או ששכר בבעלים, הרי הוא הוציא הדבר השמור מידו ליד שומר אחר.

"לפיכך" מתייחס לטענה של נאמנות בשבועה. אם השומר מסר לשומר אחר, והשומר האחר הוא אדם ש"דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני" – כמו במקרה של הגננים שהיו מפקידים את כליהם אצל אותה אישה זקנה, אזי המפקיד לא יוכל לטעון שהשומר השני אינו נאמן אצלו. הרמב"ם לא כתב מה יהיה הדין במקרה שהשומר השני ידוע לכול כאדם נאמן, וכפי שדנו התוספות (יא ע"ב ד"ה את), ולא כתב מה יהיה הדין במקרה שידוע לכול שהשומר השני הוא אדם טוב וכשר יותר מן הראשון, וכפי שדן הרא"ש (בבא מציעא ג, ו). הוא פסק להלכה אך ורק מקרה שדומה למקרה של הגננים שהיו מפקידים את כליהם אצל אותה אישה זקנה. יש לדייק בדברי הרמב"ם שכתב שהבעלים מפקידים "תמיד... דבר זה" אצל השומר השני. "תמיד" – בקביעות, ו"דבר זה" את אותו הפיקדון. אמנם גם במקרה זה יכולים הגננים המפקידים לטעון כלפי חברם השומר שאכן תמיד הם מפקידים את כליהם אצל אותה אישה זקנה, ומאחר שהפעם הם לא הפקידו אצלה ממילא היא איננה שומרת מבחינתם ואין ערך לשבועתה במקרה שיהיה צורך להישבע. אך מאחר ש"תמיד" הם מפקידים אצלה "דבר זה" וכנראה רק במקרה באותו היום הם לא הפקידו אצלה, הם לא יוכלו לטעון טענה זו.[8] מכאן ניתן להסיק שלפי הרמב"ם גם אם ידוע לכול שהשומר השני טוב וכשר יותר מהראשון, וגם אם ידוע לכול שהשומר השני נאמן יותר מהראשון, ובעבר המפקיד הפקיד אצלו פיקדונות, השומר הראשון יהיה חייב.[9]

---

7 כך הסביר הרב נפתלי טרופ ("בענין שומר שמסר לשומר", חידושי הגרנ"ט סי' קנז). הרב נפתלי צבי יהודה ברלין, הנצי"ב (שאילתות דרב אחאי, בראשית, פרשה כ אות יג) כתב שמאחר שהשומר השני אינו נאמן בשבועה, הפשיעה היא במסירת הפיקדון לשומר השני.

8 הכסף משנה ועוד מנושאי כליו של הרמב"ם ושל השולחן ערוך שפסק כמותו, דנים בכוונתו במילים "תמיד" ו"דבר זה".

9 לעיל (הערה 4) ציינו לדברי הרב ישעיה שכתב כדברי הרמב"ם ש"שומר ראשון פשע מיד שמסרה לזה".

כך ניתן גם להבין מדברי השולחן ערוך (חושן משפט, סי׳ רצא, כו) שפסק באופן כללי כמו הטור, אך שינה וכתב כמו הרמב״ם במקרה שהפקיד אצל מי שרגיל להפקיד אצלו. רבנו יעקב (טור חושן משפט סי׳ רצא, כד-כה) פסק כמו הרא״ש אביו:

> מסר הפקדון לבניו או בנותיו הקטנים או ליד עבדו בין גדול בין קטן או ליד שאר כל אדם ונגנב או נאבד חייב, דשומר שמסר לשומר חייב, אפילו שומר חינם שמסר לשומר שכר דעלייה ליה לשמירתו שמוסר נפשו יותר לשמור, ואפילו נאנס ביד השומר השני, דאמר ליה: ׳את מהימן לי בשבועה איהו לא מהימן לי בשבועה׳. ואפי׳ אם ידוע לכל שהשני אדם טוב וכשר יותר מהראשון. אבל אם נתנו ביד מי שהמפקיד רגיל תמיד להפקיד בידו, נשבע השני ששמרו כראוי ונפטר הראשון.

ואילו השולחן ערוך (שם כו) פסק:

> שומר שמסר לשומר חייב, אפילו אם הוא שומר חנם ומסר לשומר שכר, דאמר ליה: ׳את מהימן לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה׳, אפילו אם ידוע לכל שהשני טוב וכשר יותר מראשון. לפיכך אם דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה אצל השומר השני, הרי השומר הראשון פטור מלשלם, והוא שלא ימעט שמירתו; אבל אם מיעט שמירתו, כגון שהראשון היה שומר שכר והשני שומר חנם, או שהראשון שואל והשני שומר שכר, פושע הוא הראשון ומשלם, אף על פי ששאל או שכר בבעלים.

המשפט המודגש: ״לפיכך אם דרך הבעלים להפקיד תמיד דבר זה...״ הוא מדברי הרמב״ם, וכאמור רק במקרה מסוים זה השומר הראשון יהיה פטור. מכאן כדברינו שהרמב״ם יסבור גם הוא שהשומר הראשון יהיה חייב גם אם ידוע לכול שהשומר השני טוב וכשר יותר מהראשון, וגם אם הוא ידוע כאדם נאמן, שכדברינו אין הבדל משמעותי בין שני הביטויים הללו.

ממהלך דברי הרמב״ם נראה שגם הוא הבין כתוספות שטענות המפקיד הן טענות מעשיות ולא רק משפטיות, אם כי הרמב״ם הסביר את חלקן באופן אחר מהתוספות. האמירה הברורה עם תחילת הקשר בין המפקיד לשומר שבו הבהיר המפקיד שאין רצונו שהפיקדון יהיה בידי אחר, ולאחר שהשומר לא עשה כן ומסר את הפיקדון לשומר אחר, המפקיד אומר לו: ״למה לא שמרת אתה בעצמך ומסרת לאחר״, כל אלו הם טענות מעשיות ולא רק טענות משפטיות. ממילא גם הטענה ״אתה נאמן לי בשבועה ולא האחר״ היא טענה מעשית, למעט מקרה מסוים ומצומצם, כמו המקרה של הגננים.[10]

סיכום

בתוספתא נאמר ששומר אינו רשאי למסור את הפיקדון לשומר אחר. בירושלמי נאמר בשמו של רבי חייא ששומר שמסר לשומר – חייב, ובסוגיה אחרת בירושלמי נאמר שרבי יוחנן אמר גם כן שחייב ודבריו מבוססים על האמור במשנה במסכת גיטין שמפקיד אינו מעונין שהפיקדון יהיה בידי שומר אחר.

אמוראים חלקו באותו עניין בשתי מסכתות. בסוגייתנו במסכת בבא קמא – עולא בשם רבי אליעזר אמר שהשומר הראשון פטור מפני שמסר לבן דעת, ורבא אמר שהשומר הראשון חייב כי המפקיד יטען כלפי השומר: אתה נאמן לי בשבועה ולא אחר. במסכת בבא מציעא – רב אמר שפטור והנימוק לפי אביי הוא שהשומר הראשון מסר לשומר בן דעת, אם כי רב חסדא אמר שרב אמר כך במקרה מסוים. רבי יוחנן אמר שחייב, ולפי אביי הנימוק הוא טענת המפקיד: ״אין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר״. כאמור לעיל דברים אלו מבוססים על האמור במשנה בגיטין.

---

10 אחרונים רבים עסקו בביאור דברי הרמב״ם בסוגיית ״שומר שמסר לשומר״: הרב חיים סולובייצ׳יק מבריסק (הל׳ נזקי ממון ד, יא; הל׳ שכירות א, ד); הרב יעקב בצלאל ז׳ולטי (״שומר שמסר לשומר״, משנת יעבץ, חושן משפט סי׳ מג); הרב שאול ישראלי (שערי שאול – בבא קמא, שיעורים כג-כד); הרב נחום רבינוביץ׳ (יד פשוטה, הל׳ שכירות, א, ד [עמ׳ כה-לז]), ועוד רבים שנזכרו בספר המפתח של הרב שבתאי פרנקל.

התוספות כתבו על שני הטעמים לכך ששומר שמסר לשומר חייב: "ואין שני טעמים הללו שוין". לדברינו הנימוק המאוחר של רבא "אתה נאמן בשבועה ולא אחר" הוא נימוק לכך שהמפקיד לא רצה מתחילה שפקדונו יהיה ביד אחר אף שלא אמר כן במפורש. לדברי המפקיד הוא לא מינה את השומר השני לשומר, וממילא אין ערך לשבועתו כשומר. תוספות הסיקו מכך שאם השומר השני ידוע כנאמן, המפקיד לא יוכל לטעון טענה זו והשומר הראשון יהיה פטור. הרא"ש חלק על תוספות, ולפיו גם אם השומר השני ידוע לכול כטוב וכשר, המפקיד יוכל לטעון שהוא אינו מעוניין בשבועתו, כי הוא איננו השומר שהוא מינה, והשומר הראשון אינו יכול להכתיב לו למי להאמין. רק במקרה כמו הגננים שהיו מפקידים בכל יום את כליהם אצל האישה הזקנה, לא יוכל המפקיד לטעון שאינו נאמן.

נראה שתוספות הבינו שטענות המפקיד הן טענות מעשיות, ואז ניתן לבדוק את הדבר. לפי הרא"ש זו טענה משפטית. אין זה משנה אם יש כלל צורך בשבועה. הטענה העקרונית היא שהבעלים אינם רוצים שום דבר מהשומר האחר. הוא איננו השומר שהם מינו.

הרמב"ם כתב את שני הנימוקים. "שהרי אומר לו: אין רצוני שיהיה פקדוני בידי אחר" – כבר במסגרת הסיכום על פרטי השמירה המפקיד אמר לשומר דברים ברורים בעניין. גם לאחר שהתברר שהשומר לא עמד בתנאים אלו, אומר לו המפקיד: מדוע נתת את הפיקדון לאחר. הרמב"ם פסק את דברי רבא: "אתה נאמן לי בשבועה ולא אחר" כי לפיו נימוק זה מסביר את חוסר רצונו של המפקיד שפקדונו יהיה ביד אחר, כי אין שבועתו של השומר השני יעילה והוא אינו נאמן. כי רק מי שהתמנה על ידי המפקיד כשומר הוא שחייב בשבועת השומרים, "הוא לא נאמן לי בשבועה" כי הוא אינו צריך כלל להישבע, הוא איננו השומר מבחינת המינוי.

הרמב"ם יסבור גם הוא שהשומר הראשון יהיה חייב גם אם ידוע לכול שהשומר השני טוב וכשר יותר מהראשון וגם אם הוא ידוע כאדם נאמן, שכדברינו אין הבדל משמעותי בין שני הביטויים הללו. רק במקרה דומה למקרה של הגננים, אם הוא רגיל להפקיד את אותו חפץ אצלה וקרה מקרה ולא הפקיד, או אז לא יוכל לטעון "אינני רוצה בשבועתך". נראה אפוא שגם הרמב"ם סבר שטענות המפקיד הן טענות מעשיות, ובכל זאת הוא חידד והציג את טענות המפקיד באופן שונה מהתוספות וגם חלק עליהם במקרה שהשומר השני ידוע כאדם נאמן.